

เบี้ยปรับ **นั้น** สำคัญไฉน

พรเทพ ทวีกาญจน์

ผู้บริหารสำนักทรัพยากรบุคคล
บริษัท เอริชไคกซ์อาหาร จำกัด (มหาชน)

เบี้ย ปรับเป็นค่าเสียหาย หรือค่าสินไหมทดแทนความเสียหายที่คู่สัญญากำหนดไว้ล่วงหน้า เป็นกรณีที่ลูกหนี้ให้สัญญาว่าถ้าลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ หรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรแล้วให้เจ้าหนี้รับ หรือเรียกเอาเบี้ยปรับตามที่กำหนดไว้ได้ ปกติลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบตามกฎหมายลักษณะหนี้ ถ้าลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามความประสงค์อันแท้จริงของมูลหนี้หรือไม่ชำระหนี้เลย แต่ค่าสินไหมทดแทน หรือค่าเสียหายที่กฎหมายกำหนดให้เจ้าหนี้เรียกจากลูกหนี้ได้อาจไม่เพียงพอ หรือคู่สัญญาไม่พอใจในค่าเสียหายที่กฎหมายกำหนดไว้ คู่สัญญาก็มีสิทธิที่จะนำเรื่องเบี้ยปรับที่กฎหมายบัญญัติไว้มากำหนดค่าเสียหายไว้ล่วงหน้า นอกเหนือไปจากค่าเสียหายที่กฎหมายกำหนดได้ ในการทำสัญญานั้นกฎหมายไม่ได้บังคับว่าคู่สัญญาจะต้องตกลงกำหนดเบี้ยปรับไว้ เป็นเรื่องที่คู่สัญญาจะตกลงทำสัญญาโดยมีข้อกำหนดเรื่องเบี้ยปรับหรือไม่ก็ได้ ซึ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งพาณิชย์ มาตรา 274 บัญญัติว่า **“ถ้าลูกหนี้สัญญาแก่เจ้าหนี้ว่าจะใช้เงินจำนวนหนึ่งเป็นเบี้ยปรับเมื่อตนไม่ชำระหนี้ก็ดี หรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรก็ดี เมื่อลูกหนี้ผิดนัดก็ให้รับเบี้ยปรับ ถ้าการชำระหนี้อื่นจะพึงทำนั้นได้แก่ งดเว้นการอันใดอันหนึ่ง หากทำการอันนั้นฝ่าฝืนมูลหนี้เมื่อใด ก็ให้รับเบี้ยปรับเมื่อนั้น”**

ข้อตกลงเกี่ยวกับเบี้ยปรับจัดอยู่ในประเภทสัญญาอนุปรกติ ซึ่งนอกจากจะต้องสมบูรณ์ตามหลักความสมบูรณ์ของตนเองแล้ว ยังขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของสัญญาประธานอันตนเป็นอนุปรกตินั้นด้วย

แต่คู่สัญญาจะต้องตกลงกันกำหนดเบี้ยปรับไว้ล่วงหน้าก่อนที่จะมีการชำระหนี้ โดยอาจตกลงกำหนดไว้ในสัญญาประธาน หรือโดยทำสัญญาเพิ่มเติมอีกส่วนหนึ่งต่างหากก็ได้ ข้อตกลงเกี่ยวกับเบี้ยปรับเป็นสัญญาอนุปรกติไม่ว่าจะรวมอยู่ในสัญญาประธาน หรือแยกกำหนดไว้ในสัญญาอีกส่วนหนึ่งต่างหาก **ถ้าไม่มีสัญญาประธาน ข้อตกลงเกี่ยวกับเบี้ยปรับอันเป็นสัญญาอนุปรกติก็น่าจะมีไม่ได้** ดังนั้น

ถ้าสัญญาประจักษ์ไม่สมบูรณ์เพราะเหตุหนึ่งเหตุใด เช่น เป็นโมฆะกรรม หรือโมฆียะกรรมซึ่งถูกบอกล้างตกเป็นโมฆะ สัญญาอุปกรณ์ก็ย่อมจะพลอยไม่สมบูรณ์ตามไปด้วย ทั้งนี้ไม่ว่าคุณกรณีจะรู้หรือไม่รู้ถึงความสมบูรณ์ของสัญญาประจักษ์นั้น ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 384 **“ถ้าการชำระหนี้ตามสัญญาไว้ก่อนไม่สมบูรณ์ การที่ตกลงกันด้วยข้อเบี่ยงปรับในการไม่ปฏิบัติตามสัญญานั้นก็ย่อมไม่สมบูรณ์ดุจกัน แม้ถึงคุณกรณีจะรู้ข้อสัญญานั้นไม่สมบูรณ์”**

เบี่ยงปรับมีลักษณะสำคัญพอสรุปได้ดังนี้

1. เบี่ยงปรับเป็นค่าเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้า จะเรียกชื่อว่าเบี่ยงปรับ ค่าปรับ ดอกเบี้ย หรืออย่างไรก็ได้ หากมีลักษณะเป็นค่าเสียหายที่กำหนดไว้ล่วงหน้าย่อมเป็นเบี่ยงปรับ เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้หรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควร เจ้าหนี้มีสิทธิริบ หรือเรียกเอาเบี่ยงปรับได้โดยไม่ต้องนำสืบพิสูจน์ความเสียหาย
2. เบี่ยงปรับซึ่งกำหนดไว้เป็นค่าเสียหายล่วงหน้านั้น ถ้าเป็นเงินที่คู่สัญญาจะต้องตกลงกันกำหนดจำนวน หรือวิธีคำนวณเบี่ยงปรับไว้ด้วย แต่ไม่จำเป็นที่คู่สัญญาจะต้องส่งมอบเบี่ยงปรับให้ไว้แก่กัน จะส่งมอบหรือไม่ส่งมอบก็ได้
3. เบี่ยงปรับอาจกำหนดเป็นจำนวนเงิน หรือการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นก็ได้

มีประเด็นคำถามว่า เมื่อมีการกำหนดเบี่ยงปรับไว้แล้ว ถ้าเป็นเบี่ยงปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ เจ้าหนี้จะเลือกเอาว่าจะบังคับชำระหนี้ตามสัญญาโดยไม่เลือกที่จะเรียกเบี่ยงปรับได้หรือไม่และลูกหนี้จะโต้แย้งให้เจ้าหนี้เลือกเพียงให้เรียกเบี่ยงปรับได้หรือไม่ คำตอบในกรณีนี้ศาลฎีกาได้วางหลักไว้ว่า **สิทธิที่จะเลือกดังกล่าวนั้นไม่ใช่สิทธิของลูกหนี้ที่จะไปบังคับให้เจ้าหนี้เลือกทางใดทางหนึ่ง แต่เป็นสิทธิของเจ้าหนี้เองว่าจะเลือกเอาทางใด การที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้จะทำให้เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกเบี่ยงปรับหรือจะบังคับชำระหนี้ นั้น จะต้องเป็นเรื่องเกิดจากความผิดของลูกหนี้จึงทำให้เจ้าหนี้มีสิทธิดังกล่าว**

เทียบเคียงคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3354/2531 ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า โจทก์จะบังคับให้จำเลยโอนขายที่ดินตามสัญญาจะซื้อขายที่ดินที่โจทก์กับจำเลยตกลงทำกันไว้มีข้อความ ดังปรากฏตามภาพถ่ายเอกสารถ่ายฟ้องได้หรือไม่ เห็นว่าที่จำเลยให้การต่อสู้คดีว่าจำเลยมีสิทธิที่จะเลือกปฏิบัติไม่ยอมขายที่ดินโดยการคืนเงินมัดจำและยอมชำระค่าปรับให้โจทก์ตามสัญญา ข้อ 3 นั้น ตามสัญญาข้อ 3 มีข้อความแต่เพียงว่า ‘ถ้าผู้รับซื้อผิดสัญญาไม่ไปทำหนังสือสัญญาและจดทะเบียนรับซื้อตามกำหนด...ผู้จะซื้อยอมให้ผู้จะขายริบมัดจำ แต่ถ้าผู้จะขายผิดสัญญาไม่ไปทำหนังสือสัญญาและจดทะเบียนขายตามกำหนด...ผู้จะขายจะยอมให้ค่าเสียหายให้แก่ผู้จะซื้ออีก 20,000 บาท อีกส่วนหนึ่งด้วย’ ตามสัญญาข้อ 3 นี้ ไม่มีข้อความตอนใดระบุไว้พอแปลความหมายได้ว่าให้สิทธิผู้จะขายที่จะเลือกปฏิบัติไม่ยอม

ขายที่ดินให้ผู้จะซื้อ แม้สัญญาได้กำหนดเบี่ยงปรับกันไว้ ในเมื่อผู้จะขายผิดสัญญาที่ดีก็ปรากฏว่าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 380 บัญญัติให้สิทธิแก่ผู้จะซื้อเท่านั้นที่จะเลือกเรียกเอาเบี่ยงปรับ หรือเรียกร้องให้ผู้จะขายชำระหนี้แต่อย่างหนึ่งอย่างใดก็ได้ เมื่อคดีนี้โจทก์ซึ่งเป็นผู้จะซื้อเรียกร้องในทางขอให้บังคับจำเลย ซึ่งเป็นผู้จะขายให้ขายที่ดินตามสัญญาและสภาพแห่งนั้นก็เปิดช่องให้ศาลบังคับเช่นนั้นได้จำเลยจึงไม่มีสิทธิที่จะเลือกปฏิบัติด้วยการขอคืนเงินมัดจำและยอมชำระค่าปรับให้โจทก์ เมื่อข้อเท็จจริงฟังได้ว่า จำเลยเป็นฝ่ายผิดสัญญาไม่ยอมโอนขายที่ดินให้โจทก์ก็ย่อมฟ้องขอให้บังคับจำเลยให้โอนขายที่ดินตามสัญญาได้

บทสรุปสังคาย เบี่ยงปรับมีประโยชน์ในด้านการประกันความรับผิดตามสัญญา เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ เจ้าหนี้มีสิทธิริบเบี่ยงปรับ หรือเรียกเอาเบี่ยงปรับได้ตามสัญญา โดยไม่ต้องนำสืบพิสูจน์เรื่องค่าเสียหาย ซึ่งเป็นการตัดปัญหาความยุ่งยาก อีกทั้งยังเป็นการชดเชยค่าเสียหายแก่เจ้าหนี้ทุกอย่างไม่เฉพาะแต่ทางได้เสียในเชิงทรัพย์สิน เพราะในบางกรณีเจ้าหนี้อาจไม่ได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สินเลย เจ้าหนี้ก็ยังมีสิทธิริบเบี่ยงปรับ อันเป็นการลงโทษลูกหนี้ในฐานะผิดสัญญาไม่ชำระหนี้ เช่น ลูกหนี้ผิดสัญญาไม่ซื้อที่ดินแต่ที่ดินมีราคาเพิ่มสูงขึ้น แม้เจ้าหนี้ไม่ได้รับความเสียหายก็มีสิทธิริบเบี่ยงปรับได้ตามสัญญา เว้นแต่เบี่ยงปรับนั้นจะสูงเกินส่วน ซึ่งศาลมีอำนาจลดลงได้เป็นจำนวนที่พอสมควรและยังเป็นการจำกัดความรับผิดของลูกหนี้ โดยคู่สัญญาตกลงกันกำหนดไว้ในสัญญาให้เจ้าหนี้มีสิทธิเพียงริบเบี่ยงปรับเป็นค่าเสียหาย ไม่มีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้เพิ่มขึ้นอีก